

O MALOM RATU

Poslednjih nekoliko godina na Zapadu se dosta razmatralo i pisalo o ograničenom ratu. Pri tome je bilo govora o konvencionalnom, klasičnom ratu, i o ograničenom ratu uz upotrebu taktičkog nuklearnog oružja.

U nameri da naše čitaoce upoznamo barem sa nekim od tih materijala, donosimo u nešto skraćenoj verziji Halvegov članak,¹ objavljen u knjizi »Partizanska dejstva i ograničeni ratovi« — izdanje Centra za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije.

Autor ističe da se posle drugog svetskog rata pojavio nov oblik rata. To je mali rat, »sublimited War, guerilla«, kako ga zovu Amerikanci; partizanski rat kako ga nazivaju na Istoku; »guerre subversive« je izraz koji upotrebljavaju Francuzi. Ovaj ratni oblik je ono što se u novijoj nemačkoj terminologiji podrazumeva pod »potajna borba« ili »potajni rat« (»verdeckter Kampf« ili »verdeckter Krieg«).

Mali rat, kao i veliki (pravi) rat, ima dugu istoriju. Kao praoblik rata uopšte, on se više ili manje javljao u svim vremenima: u antičko doba kao i u srednjem veku, na početku novog veka, u 17. i 18. stoleću. U ratovima 18. veka, naročito u španskom i u austrijskom ratu (1701 — 1713; 1740 — 1748), kao i u sedmogodišnjem ratu, on je i kao veština i kao zanat doživeo gotovo krajnju savršenost. Koliko smeli toliko i uspešni stručnjaci za mali rat, »sledbenici partije« kako su ih tada zvali, kao maršal fon Saksen, grof Lukner, Andreja Emerih, baron Trenk, Granmezon, de Zene i, naročito, Johan fon Evald zaslužuju da s tim u vezi budu pomenuti. Tu spada i pruski kralj Fridrih Veliki, koji je izdavao instrukcije o vođenju malog rata u gotovo klasičnom obliku, koje su sačuvala svoju važnost još u doba francuske revolucije i Napoleona I.

Američki rat za nezavisnost (1775 — 1783) i epoha francuske revolucije i Napoleona I (1789 — 1815) doveli su do proširivanja i produbljiivanja malog rata, pošto su sada sami narodi u svojoj masi učestvovali u ratnim zbivanjima.

Ova epoha imala je i svoje najznačajnije teoretičare i praktičare malog rata, pre svega u Šarnhorstu. Osim toga, na ovom području su se istakli Gnajzenau i Klauzevic: prvi svojim napisom o narodnom ustanku 1808. i 1811. godine, a drugi svojim predavanjima o malom ratu u berlinskoj ratnoj školi 1810. i 1811.

¹ *Lehrmeister des kleinen krieges*, von Werner Hahlweg, Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft, MBH Darmstadt.

U celini uzev, već tada su nagoveštena bitna svojstva i pretpostavke za vođenje modernog malog rata. On se vodio intenzivno i požrtvovano, inicijativno u smislu neprestanih napadnih akcija, s istrajnošću i s krajnjom uzajamnom okrutnošću.

Naredne etape malog rata, koji je u 19. veku neprestano dobijao na značaju, i po širini i po dubini, moraju se posmatrati u sklopu naraštanja ideja o nacionalnoj državi i ideja revolucionarnog marksizma, ideja o borbama Pariske komune 1871. godine, ali i ideja ustaničkih pokreta nerazvijenih naroda Azije (Indija, Kina) i Afrike. Marks, a naročito Engels, u svetlu tih uslovljenosti, stalno su se bavili problemima i mogućnostima uspeha partizanskog rata da bi ga uključili, kao integralni sastavni deo, u učenje revolucionarnog marksizma, kao praktične komponente revolucionarne borbe narodnih masa.

U 20. veku pažnju zaslužuju u prvom redu zbivanja u okviru ruske revolucije od 1905, a zatim ona u toku prvog, a naročito drugog svetuskog rata.

U drugom svetskom ratu partizanski rat je konačno postao oblik rata političko-strategijskih razmera prvog reda. Organizovanje i vođenje gerilskih akcija počev od 1940. godine, kao neka vrsta odgovora na nemački munjeviti rat (partizanski rat u SSSR-u 1941 — 1945, partizanski rat u Jugoslaviji, aktivnost makija u Francuskoj, Mao Ce Tungov ratni otpor na Dalekom istoku protiv japanskih invazionih i okupacionih trupa), autor navodi samo najznačajnije primere, pokazuje na šta se misli: mali rat, partizanski rat sve je drugo samo ne lokalna borba bandi. On je štaviše postao element »Grand Strategy« (velike strategije), instrument političko-revolucionarnih državnih tvorevina, društvenih preokreta i nacionalnooslobodilačkih borbi, koji se natešnje povezao s borbom između revolucije i kontrarevolucije u čitavom svetu.

Na osnovu istorijskih iskustava, ali i novijih saznanja, može se zaključiti: gerila, mali rat, partizanski rat javlja se kao efikasni oblik savremenih oružanih sukoba, koji u svakom slučaju treba da bude ukalkulisan na svim nivoima. No, na kraju trebalo bi i s tim računati da će na području malog rata pokretačka snaga najvećeg obima postati ona Klauzeviceva filozofski oertana maksima o uzajamnoj eskalaciji do krajnosti. U prirodi je stvari da u borbenom obliku u kome se radi o krajnjem naprezanju volje i snage *individualnog borca*, u borbi čovek protiv čoveka, centralnu ulogu ima *intenzitet* političkog uverenja i društvene svesti.

Lenjin je bio onaj koji je uobličio proleterski mali ili partizanski rat, preko Marksa i Engelsa, u jedan sistem i u osnovi ga usavršio i teorijski i praktično. U napisima »Pouke ustanka u Moskvi« ili »Partizanski rat« iz 1906. razvio je osnovne ideje o organizovanju, vođenju i mogućnostima delovanja ovog oblika rata.

Za Lenjina ovaj partizanski rat nije bio ništa drugo do integralni sastavni deo samog revolucionarnog procesa u celini, revolucionarnih oblika borbe u njihovoj različitosti i elastičnosti, koji se menjaju prema situaciji.

Ako se danas osvrnemo na gerilu, mali ili partizanski rat u smislu agensa revolucionarne politike u svetu, onda se u prvom planu ne nalaze samo zbivanja, tendencije razvoja i širenje proleterske revolucije, već i nacionalni i društveni oslobodilački pokreti nerazvijenih naroda i zemalja

Proleterska revolucija i oslobodilački pokreti nerazvijenih naroda mogu se u ovom razvojnem procesu međusobno povezati. Kao primeri nude se odnosi u Kini (Mao Ce tung), Vijetnamu (Ho Ši Min, Truong, Vo Ngujen Djap) ili u Južnoj Americi (Fidel Kastro, Ernesto Če Gevara). Kubanska revolucija predstavlja model za razvoj kome teže revolucionarne snage na latinskoameričkom kontinentu, a beskompromisni revolucionari kao Če Gevara očekivali su da će narodne mase čitave Južne Amerike biti u stanju da izvrše društveni prevrat nasilnim sredstvima, tj. pomoću gerile ili partizanskog rata.

Pored toga, svakako postoje oslobodilački pokreti nerazvijenih zemalja koji se nikako ne žele identifikovati s proleterskom revolucijom. Tu, na primer, spadaju Indonežani, koji su u generalu Abdul Haris Nasutionu imali istaknutog praktičara i teoretičara malog rata.

I u jednom i u drugom slučaju partizanski rat je sredstvo da se proces revolucionisanja i emancipacije ovih naroda efikasno i ubrzano podstakne napred. U tom smislu je Mao Ce Tung učinio prve korake u svetskim razmerama i u praksi i u teoriji. Teorija partizanskog rata koju je on uglavnom razvio od 1928. do 1938. godine postala je gotovo jevanđelje za nerazvijene narode sveta, što važi i za učenje o partizanskoj borbi koje nije ostalo ograničeno samo na Kinu, već je — što je dokazano — usvojeno i od drugih nacija uz uzimanje u obzir njihovih posebnih uslova kao npr. u Indoneziji, Indokini (Vijetnam) ili u Alžiru. I suprotna strana je dosta pokušavala da izvuče koristi iz Mao Ce Tungove teorije o partizanskom ratu. To važi za obuku američkih specijalnih snaga (*«Special Forces»*), kao i za doktrinu francuskog revolucionarnog rata (*«Guerre révolutionnaire»*).

Kinezi, a pored njih nekadašnji kubanski revolucionar Če Gevara, pokušavaju da partizanski rat — u smislu agensa proletersko-revolucionarne svetske politike — dovedu do džinovskih dimenzija.

Šta se pri tome očekuje od vođenja partizanskog rata pokazuje pozivanje na teze iz poznatog Mao Ce Tungovog članka »Strategijska pitanja revolucionarnog rata u Kini«. »Naša strategija sastoji se u tome da se jedan bori protiv desetorice; naša je taktika da se desetorica bore protiv jednog. To je jedno od glavnih pravila koje nam obezbeđuje pobedu nad neprijateljem. Mi malim brojem pobeđujemo veliki — to objavljujemo svim vladajućim snagama Kine. Ujedno, mi velikim brojem pobeđujemo mali — to objavljujemo neprijateljskim jedinicama s kojima se sukobljavamo na bojištu«.

I drugi kineski vojni teoretičari još snažnije razrađuju vezu između gerile i svetske proleterske revolucionarne politike i strategije u smislu nove koncepcije koja obuhvata čitavu Zemljinu kuglu. To su vojni stručnjaci, poznavaoци partizanskog rata, kojima je stalo da ukažu na osobenost i revolucionarnu udarnu snagu gerile u borbi proleterske revolucije i u oslobodilačkom pokretu nerazvijenih naroda.

Ovi kineski teoretičari su u prvom redu pošli od iskustva kineske revolucije, istakavši da su se Kinezi mogli održati u borbi protiv Japanaca zato što je kineski rat bio narodni rat pod vođstvom Komunističke partije. Pri razradi metoda kineskog partizanskog rata osnovni značaj imala su iskustva prvog (1924 — 1927) i drugog revolucionarnog građanskog rata (1927 — 1936). Komunizmu je takođe pošlo za rukom da se 1949. godine

učvrsti kao državna vlast. »Kad su kuomintanški reakcionari 1946. godine započeli, uz pomoć američkog imperijalizma, građanski rat koji je obuhvatio čitavu naciju, Komunistička partija Kine i Mao Ce Tung razradili su ideje narodnog rata i povelili kineski narod u narodni rat još većih razmera.« Time je za nešto više od tri godine postignuta velika pobjeda.

Svesni značaja vođenja partizanskog rata, ovi kineski rukovodioci ističu da je potrebno: »Oslanjati se na seljake, izgraditi uporišta na selu, gradove — opkoliti selima i najzad ih zauzeti.« To je bio put ka pobjedi, kojim je krenula kineska revolucija. To je prinudilo Japance da svoje trupe rasparčaju u sve tanje linije u posjednutim delovima Kine. One najzad nisu bile dovoljne za posjedanje prostranih seoskih oblasti kineske teritorije, tako da su ostale »slaba karika neprijateljske vladavine«. Kinezi su za vreme osmogodišnjeg otpora (1937 — 1945) stvorili 19 antijapanskih uporišnih oblasti u istočnoj, srednjoj i južnoj Kini. Ove uporišne oblasti javljale su se kao centri kineskog otpora protiv japanskih trupa i omogućile su Kinezima da na velikim prostorima iza neprijateljskih linija svuda rasplamsaju partizanski rat velikog stila.

Iskustva kineskog partizanskog rata nemaju vrednost samo za Kinu već su značajan doprinos revolucionarnoj borbi potlačenih nacija i narodnih masa u čitavom svetu. Najvažniji zadatak i najpotpuniji oblik revolucije bio bi: osvojiti vlast silom oružja i problem rešiti ratom. Ovo marksističko-lenjinističko načelo imalo bi opštu važnost, kako za Kinu tako i za sve druge zemlje.

Imperijalisti će agresiju uvek započeti time da se domognu velikih gradova i glavnih saobraćajnica, ali ipak neće biti u stanju da potpuno ovladaju prostranim seoskim oblastima. A revolucionari će upravo tamo moći da se razmahnu. Kineski vojni rukovodioci tvrde da »seoske oblasti i samo one predstavljaju revolucionarna uporišta iz kojih revolucionari mogu da krenu u pobedonosno napredovanje ka konačnoj pobjedi«.

Vođenje gerilskog, malog ili partizanskog rata stoji u tesnoj vezi s opštim napredovanjem proleterske svetske revolucije kao i oslobodilačkih pokreta nerazvijenih naroda. Ova je revolucija potpuno aktivna, tj. posle potpunog oslobođenja i poslednjeg nerazvijenog naroda, SAD i Zapadna Evropa treba da budu obuhvaćeni revolucijom. Partizanski rat primiće time faktički aspekte svetskih razmera. On otvara nove perspektive i donosi promene na području politike sile, strategije i privrede, odnosno on pruža otpor sistemu tzv. »zapadne pomoći« nerazvijenim zemljama i oblicima zapadnog društvenog uređenja.

Pored ostalog, ovde postaje vidljiv dijametralno suprotan stav kineske revolucije — »neodemokratske« revolucije, kako je Kinezi nazivaju — prema SAD, njihovoj svetskoj i vojnoj politici, tj. njihovom sistemu vojnih baza razbacanih svuda po stranim zemljama i sistemu regionalnih vojnih paktova. Vođenje partizanske borbe od revolucionarnih narodnih masa treba u prvom redu da stvori neophodnu ravnotežu sa severnoameričkom vojnom moći.

Uslovi za vođenje takve borbe protiv SAD povoljniji su nego ikada. Severna Amerika se — time što bi želela da drži posjednute mnoge predele na Zemljinoj kugli — suviše prenapregla u odnosu na svoje snage. Amerikanci su ispružili svoje prste na sve strane, svuda su se umešali i prema

tome svuda rasuli svoje snage. Oni su mnogo udaljeni od svoje pozadine, upućeni su na duge linije snabdevanja i time su sami sebe oslabili.

Nepobitno je da Severna Amerika u svojim agresijama uvek može angažovati samo deo svojih oružanih snaga. Narodi pogođeni agresijama, pak, boriće se u svojoj domovini za slobodu i nezavisnost. Ako bi ovi narodi bili u čitavoj svojoj masi mobilisani za borbu, oni bi raspolagali neiscrpnim snagama i na kraju bi se pokazali daleko jačim od snaga imperijalizma.

Što se među najvažnije protagoniste malog rata uvršćuje, pored Kineza, i kubanski revolucionar argentinskog porekla Ernesto Če Gevara — to se obrazlaže ne samo njegovim napisom »Partizanski rat«, prvi put objavljenim 1960. godine, već i njegovom studijom »Partizanski rat — jedan metod«, objavljenom 1963. godine. Če Gevara je poznati i dosledni južnoamerički revolucionar koji je napustio Kubu 1963. godine s ciljem da revolucionariše čitav južnoamerički kontinent. Revolucija — to je za Gevaru akt nasilja, a nasilje dolazi do izražaja u vođenju univerzalnog partizanskog rata svom žestinom i zagriženošću.

Če Gevara je u studiji »Partizanski rat — jedan metod« razradio univerzalnu koncepciju gerile za čitavu Latinsku Ameriku koja nadilazi postavke u njegovom prvom delu. On je ovde uneo pojam tzv. *kontinentalnog rata*, što će reći: neprestanog partizanskog rata svih narodnih masa, naročito seoskog stanovništva Južne Amerike radi proleterskog prevrata, a protiv vlada različitih latinskoameričkih država i s njima povezanih Severnoamerikanaca, sve dok ovi poseduju u zemlji vojne, ali i političke i ekonomske baze. Očito pod uticajem Mao Ce Tungovih teorija o partizanskom ratu, Če Gevara vodi računa i o posebnim južnoameričkim prilikama.

Međutim, revolucija na Kubi je uzor. Načela uspelog nasilnog prevrata na Kubi sredstvima partizanskog rata treba da budu preneti, ali u mnogo većim razmerama, na odnose u čitavoj Latinskoj Americi. Tako, na primer, dok je Siera Maestra predstavljala na Kubi veliko i u svakom slučaju sigurno uporište za vođenje partizanske borbe kubanskih revolucionara, tu istu funkciju treba da preuzmu Andi Kordiljeri za sve partizanske grupe Južne Amerike. Če Gevarina koncepcija »kontinentalnog« rata teško da je manje sveobuhvatna — u svetlosti latinskoameričkih prilika — od Mao Ce Tungovih, Truong Činovih ili Đapovih teorija.

Jedan pogled na revolucionarnu situaciju u Južnoj Americi poslednjih godina pokazuje da na najrazličitijim mestima kontinenta (Venecuela, Kolumbija, Gvatemala, Bolivija) stalno dolazi do partizanskih akcija, bez obzira na to da li pri tom imaju ili nemaju kakvu ulogu frakcijske borbe u latinskoameričkim komunističkim partijama oko daljeg puta revolucije ili sovjetskog tumačenja situacije. Pažnju, naime, zaslužuje zasedanje Organizacije latinskoameričke solidarnosti (OLAS) u Havani. Ona je ocenila rat u Vijetnamu kao primer za partizanski rat velikih razmera u čitavoj Južnoj Americi, naročito s obzirom na geografski sklop: i na latinskoameričkom kontinentu ima prostranih oblasti prašuma i džungli. Na ovom zasedanju bilo je govora i o jednoj kombinaciji partizanske borbe svetskih razmera. Svuda bi trebalo pokrenuti oružane ustanke da bi se rascepkale snage imperijalizma, a zatim i savladale.

Ako pokušamo da procenimo zbivanja u Južnoj Americi, može se ukazati na sledeće: potpuno je moguće da se u nerazvijenoj Latinskoj Americi od masa jedva vegetirajućeg seoskog proletarijata obrazuju jake snage. Sa socijalnog gledišta svi uslovi za takav revolucionaran razmah snaga postoje.

U celini gledano, novije kineske i Če Gevarine teorije o partizanskom ratu stvarno čine vidljivim konture malog rata kao »metoda«, kao gotovo centralnog sredstva aktivne revolucionarne svetske politike u do sada nepoznatim razmerama.

To znači: Kina i njeni revolucionarni saveznici vide u odlučnom vođenju partizanske borbe svetskih razmera glavno sredstvo. Ovde je masa ono na šta se računa. Partizanska borba vodi se kao revolucionarni rat, s pozivom na Mao Ce Tungovo učenje. U jednom dokumentu o kineskoj kulturnoj revoluciji kaže se: »Predsednik Mao nas uči: 'Revolucionarni rat je rat narodnih masa, on se može voditi samo ako se mobilišu narodne mase i ako se na narodne mase oslanja'. To je opštevažeća istina koja ne važi samo za revolucionarne ratove već i za stvar proleterijata uopšte, a razumljivo, i za veliku proletersku kulturnu revoluciju«.

Američko nuklearno oružje ne plaši ni kineske, ni vijetnamske, ni latinskoameričke revolucionare. Ovo uništavajuće oružje shvata se, svakako, veoma ozbiljno, ali se oni ipak oslanjaju na svetsku javnost, na žestoku osudu (svih na Zemljinoj kugli) onoga koji bi se usudio da ga prvi upotrebi.

To bi možda rukovodeće političke i vojne krugove moglo navesti na to da se pre okrenu studiji praktičnih i teorijskih, političkih, društvenih, ideoloških i ekonomskih aspekata malog, partizanskog rata u smislu *konkretno egzistirajućeg* i potpuno elastičnog oblika rata, nego da rešenje pitanja bezbednosti traže pretežno u skupim vojnim savezima ili blokovima starog tipa, koji prekomerno opterećuju narode. Razmišljanje u okviru takvih vojnih saveza ne predstavlja, ipak, ništa drugo do slepo pridržavanje kategorija velikog, konvencionalnog ili nuklearnog uništavajućeg rata, koji u praksi niko ne želi, a koji u stvarnosti postaje sve neverovatniji što dalje odmiču društvene promene u svetu, što se s tim u vezi sve više i nezadrživo menjaju odnosi snaga na Zemljinoj kugli pomoću podriivanja sredstvima gerile.

Drugim rečima: nastupilo je doba »civilnog«² rata bez frontova, savremene prostorne i površinske odbrane sredstvima partizanskog rata (uvek na najmanje delove raščlanjenih borbenih jedinica koje se bore svuda u *dubini prostora*), pri čemu se, konačno, prepliću vojne i civilne granice. Tada samo uslovno postoje »frontovi«, »granice zona«, geografska područja komandnih nadležnosti u starom smislu ili »problemi spojeva«, što igra izvesnu ulogu u shvatanjima konvencionalnih vojnih stručnjaka i u formalnoj odbrambenoj organizaciji koju su oni izgradili.

Ukoliko su teorije i praktično delovanje kineskih i latinskoameričkih revolucionara na području malog, partizanskog rata predmet kritičkog razmatranja, svakako je potrebno da se upoznaju i shvatanja i praksa njihovog protivnika na tom području, Sjedinjenih Američkih Država. Revolucija i kontrarevolucija suprotstavljaju se danas na svetskom nivou,

² Autor misli na ratove u kojima učestvuju široke narodne mase, a ne samo pripadnici stalnih oružanih snaga. — Prim. M. H.

one uzajamno odmeravaju svoje snage. Obe strane se pri tom služe partizanskim ratom u smislu istovremenog delovanja zakona neminovnosti i međusobnog delovanja.

Autor konstatuje da se tek posle korejskog rata došlo do saznanja da se dotadašnjim sredstvima i metodima preživljenog, tzv. klasičnog vođenja rata, konvencionalnog rata (koji karakterišu sistemi saveza i baza velikog obima u čitavom svetu i veoma usavršena ratna tehnika i logistika) može malo šta postići protiv neprijatelja koji se uglavnom bori u oblicima partizanskog rata, koji vodi gerilski rat iz dubine civilnog područja, koji se ne može »dohvatiti« običnim vojnim sredstvima i koji se, možda, može savladati u periferijskim zonama, ali i tu privremeno. Na osnovu ovog zapažanja, nastalog iz prakse vođenja rata, Amerikanci su izvukli konsekvencu da bi bilo neophodno da se mali rat protivničke strane suzbije u njegovim korenima. To je, međutim, značilo: proučavanje političkih, društvenih i ekonomskih uslova partizanske borbe, uključujući temeljno teorijsko i praktično upoznavanje svih njegovih pretpostavki, njegovih »sastavnih delova«, mogućih pojava oblika u teoriji i u stvarnosti, kao i njegovih potencijala uopšte.

U skladu sa ovim ciljevima i potrebama obrazovane su 1952. specijalne snage (*Special Forces*), američke elitne jedinice za vođenje malog rata, čime je učinjen značajan početni korak pojačanog okretanja problemima ovog oblika borbe. U Kenedijevoj eri počelo se, u svetlu iskustava stečenih u Indokini (1946—1954), Malaji (1948—1960) i na Kubi (1959—1961), sa svestranim osvetljavanjem partizanskog rata. Kenedijeva koncepcija je bila da se revolucionarni protivnik, kako je on to shvatao, tuče njegovim vlastitim oružjem. Kad se Istok opredelio za vođenje svuda efikasnog malog rata, onda je i Zapad na to trebalo da odgovori i da povede protivpartizanski rat. Merodavni političari i vojni rukovodioci SAD, kao profesor Volt Rostov, spoljnopolitički savetnik Ministarstva spoljnih poslova, generali kao Roson, Jarborou, Tejlor ili Deker isticali su da bi bilo potrebno voditi univerzalni protivpartizanski rat, kako to proizilazi iz političkih a i vojnih razloga. Profesor Volt Rostov izradio je s tim u vezi jedan program svetskog obima, pri čemu je za osnovu svojih razmatranja uzeo budući razvoj nerazvijenih naroda, uobličavanje njihovih novih društvenih oblika i pospešivanje njihove nacionalne emancipacije od starih, prevaziđenih i ne više savremenih društvenih uređenja.

Odgovorni američki politički i vojni rukovodioci izvukli su iz toga zaključak da treba pristupiti fenomenu partizanske borbe sveobuhvatno, što je moguće šire i dublje, u njegovoj mnogostrukoj realnosti, u svim njegovim komponentama. U nastavnom centru za vođenje malog rata u Fort Bragu, Severna Karolina, okupili su se predstavnici raznih disciplina radi zajedničkog posla. Političari, istoričari, predstavnici prirodnih nauka, psiholozi, ekonomisti i sociolozi, pored tehničara i vojnih stručnjaka — svi su se sreli na području okvirne teme »Prikriveni rat«, partizanski rat, da bi zajednički izradili sveobuhvatni studijski nastavni materijal, koji je bio nenadmašiv u svojoj vrsti. Taj materijal se predavao u školi za specijalni rat u Fort Bragu ili pojedinim grupama specijalnih snaga na Dalekom istoku (Okinava) i u SR Nemačkoj (Bad Tölz, Obb) pitomcima ili slušaocima, u obliku tzv. kurseva i potkurseva. Nastavna građa je, načelno, sledeća: uvek se obrađuje jedna glavna tema s područja gerile i to

precizno, konkretnim iskazima, realistički, u svim mogućim aspektima. Zatim sledi tzv. dodatni memorandum koji sadrži dopune uz prethodno obrađenu materiju. Na kraju se daju zadaci za vežbu koji se rešavaju po principu *pogrešno-pravilno*, a od obrađivača zahteva stručno znanje i kritička sposobnost procenjivanja i razlikovanja. Oni su u celini tako podešeni da obrađivač dužim vežbanjem stiče neobično upečatljivu, upravo mehanički u glavu utvuljenu sliku malog rata i njegovih bitnih svojstava. Kursista tako sigurno ulazi u srž znanja, hteo on to ili ne.

Ovakav jedan kurs, koji u svojoj ukupnosti predstavlja višečlanu celinu, počinje opštim temama, tj. polazi od političkih, istorijskih, društvenih, geografskih, ekonomskih i psiholoških opštih znanja da bi onda, stupanj po stupanj, dospeo preko sve užih, zgusnutije postavljenih tema ka specifičnom, sve do poslednjih konkretnih pojedinosti. Na kraju se obrađuje borbena tehnika partizanskog rata i opisuju sredstva koja se upotrebljavaju; uči se kako se ruše železničke pruge ili mostovi, kako se rukuje bombama, ukratko kako se stručno izvodi sabotaža svake vrste.

Kad se pogleda većina nastavnog materijala ovih kurseva za specijalni rat iz godina 1958. do 1966, onda se, u stvari, vidi jedno: bavljenje savremenim partizanskim ratom u teoriji i praksi obuhvata više ili manje sva značajnija područja života. Sadržaj opštih dokumenata za obuku potpuno odražava tu činjenicu. Počinje se otprilike sa temom: upoznavanje sa opštim svetskim problemima (vrsta ratova; geografski i geopolitički uslovi; osnovni sociološki problemi; oblici vladavine; ekonomski odnosi; pravna pitanja; odnos vojske i civila; uspostavljanje vojne vlade; formiranje glavnog štaba; pitanje javne bezbednosti; javne finansije; školstvo; trgovina i industrija; kontrola vlasništva; saobraćaj i radni odnosi). U ovu opštu grupu tema dalje spadaju: načela planiranja; funkcije jedne psihološke grupe savetnika; raspoređivanje i zadaci političkih snaga; politika informisanja.

Materijal se slušaocima ne daje u obliku suvog teorijskog izlaganja, već se više teži da se materija prikaže očigledno, na osnovu konkretnih primera.

Po završetku opšteg kursa prelazi se na specijalne kurseve, tj. okreće se problemima partizanske borbe u pojedinostima. Tu se u prvom planu nalaze otprilike sledeće skupne teme: osnove ustaničkog pokreta; (nekonvencionalni rat u okvirima komunističke strategije; ekonomski aspekti zemalja u razvoju), pri čemu se naročita razlika pravi između devet preduslova za uspešno vođenje gerile u smislu ciljeva protivgerile (propaganda; volja za otporom; podrška civilnog stanovništva; efikasno obaveštavanje; sposobno vođstvo; ujedinjeni naponi svih instanci koje se bave problemima partizanske borbe; disciplina; pomoć spolja; povoljno zemljište); uvod u protivpartizanske operacije; operacije za podršku u protivpartizanskom ratu; uvod u gerilsko ratovanje; organizacija i obuka protivpartizanskih jedinica.

Iz celine nastavnih materijala američke škole za specijalni rat u Fort Bragu proizilazi, s jedne strane, da Amerikanci nastoje da shvate partizanski rat u njegovom totalitetu, da ga sistematski obuhvate sa *svim* njegovim elementima da bi ga pomoću tog temeljnog poznavanja praktično vodili. S druge strane, pažnju zaslužuje proporcija, tj. u nastavnoj

obradi malog rata preovlađuje opšti civilni sektor u odnosu na vojnotehničku stranu.

Na osnovu toga je, dalje, jasno da Amerikanci u osnovi pravilno ocenjuju strukturu moderne partizanske borbe, bar što se tiče shvatanja škole za specijalni rat. Ako se priključi civilni sektor kao takav u svojoj mnogostrukosti, time su svakako date pretpostavke za stvarno blisku ocenu partizanskog rata, njegovih mogućnosti dejstva, njegovih snaga kao i za mogućnost da se celishodno suzbija. Tada se takođe menja i značaj regularnih snaga — uviđa se da policija i domorodačke (domaće) pomoćne grupe mogu možda efikasnije od njih da vode mali rat. Sem toga, uviđa se da moderni partizanski rat, ukoliko ima veliku podršku naroda, a uz to postoje sile koje ga podupiru i služe mu kao oslonac, teško može biti oboren na kolena samo silom oružja, čak i uz savršeniju ratnu tehniku ili upotrebu nepreglednih materijalnih sredstava. Američki dokumenti za specijalni rat podvlače na svoj način da odluku u savremenom partizanskom ratu iznosi na svojim plećima *civilni sektor*.

Kao rezime moglo bi se reći: mali, partizanski rat, kakav se danas sreće u celom svetu, dobija u značaju u meri u kojoj je očigledno da veliki, nuklearni rat sam sebe blokira — da upotrebimo Klauzeviceve reči — »njemu svojstvenim protivtežama«, ili barem vlade odgovorne za odlučivanje stalno prinuđava na najveće uzdržavanje od moguće upotrebe.

Ipak dolazi do ozbiljnih zategnutosti u odnosima između zemalja, latentnih i otvorenih sukoba koji konačno nagone na pražnjenje u obliku oružanih obračuna gde se za to pruža prilika. U današnje doba revolucionarnih društvenih promena i snažne emancipacije nerazvijenih naroda, mali rat se ne javlja samo kao »babica« novih država na tlu bivših kolonijalnih imperija već i kao sredstvo da se kruti nuklearni frontovi, kao i statika formalnih vojnih saveza ili blokova starog tipa, bilo da su univerzalni ili regionalni, *uzdrmaju dinamikom* i odluke »uvedu« na mala vrata, a gola »cifarsko-statistička« shvatanja bezbednosti stave pod znak pitanja.

U ovom smislu je proleterska revolucija već odavno praktikovala mali rat. Ona je pri tom razvijala svoj posebni tip partizanskog rata, pošto se on tu neposredno povezuje s revolucionarnom akcijom, sâm je deo materijalnog revolucionarnog procesa, a odatle se javlja kao agens proleterskog pokreta za rušenje starih i stvaranje novih država. Drugim rečima: ovaj partizanski rat je politika, on je sâma revolucija. U svakom slučaju teško se može predočiti tešnja povezanost nego što je između ovog oblika rata i proleterske revolucije. *Mutatis mutandis*, to važi i za položaj gerile u revolucionarnim i nacionalnooslobodilačkim pokretima nerazvijenih naroda. Istočni tip malog rata u suštini je isti.

Nasuprot njemu stoji zapadni tip malog rata, gerile. On se mora sagledati u vezi s dijalektikom revolucionarnog procesa u celini. Ako postoji revolucionarni proces, revolucionarna akcija, neizbežno se javlja i kontrarevolucionarni proces, kontrarevolucionarna reakcija. To znači: ako se proleterski revolucionari i borci za oslobođenje služe malim ratom, njega nužno usvaja i suprotna strana koja se isto tako podvrgava zakonu opšteg revolucionarnog procesa da bi neprijatelja mogla efikasno da tuče njegovim vlastitim oružjem. To je tada »protiv« — mali rat, kako ga nazivaju Amerikanci.

Ipak, u zapadnom svetu mali rat ima drugi značaj nego na Istoku, a time je određen i njegov tip. Svakako, partizanska borba zapadnog tipa je takođe povezana s politikom u smislu uobičajenog i neophodnog sredstva. Međutim, ta povezanost nije toliko centralna i neposredna kao kod istočnog tipa. Ako se razmotre zbivanja npr. u drugom svetskom ratu, vidi se da su Englezi vodili mali rat gotovo u celom svetu, u Evropi kao i na Dalekom istoku. Ipak, on je predstavljao samo deo velike vojne strategije i nalazio se pod nadzorom najviših vojnih komandi. I kod Amerikanaca u osnovi nije bilo drugačije.

Međutim, kad je američka škola za specijalni rat u Fort Bragu gotovo potpuno ugradila mali rat u jedan sistem za obuhvatanje svih potencijala civilnog sektora, to ipak nije isto kao kod istočnog tipa partizanske borbe. Mali rat zapadnog tipa nije revolucionaran, on je kontra-revolucionaran. On uz to mora da vodi računa o strukturi zapadne parlamentarne demokratije.

Možda bi se moglo ovako formulisati: ako se razlikuju dva osnovna tipa malog, partizanskog rata — svakako da postoje i mnoge podvrste, prelazni i najraznovrsniji oblici ovog vida rata — pa bi trebalo početi od toga da su uvek odlučujući opšta politička struktura, državno uređenje, oblik vladavine i društveni sistem. Proleterska revolucija gradi svoju državu, svoje društveno uređenje i svoj sistem vladavine, pa dosledno tome i *svoj* tip malog rata. Isto važi i za parlamentarne demokratije zapadnog oblika — takođe se i tu stvara vlastiti tip malog rata. Ipak, vojno-taktičko-tehnički oblici gerile su više ili manje svuda isti. Na toj osnovi *ne može se izvoditi razlika tipova*.

Ovaj razvoj dva osnovna tipa malog rata izgleda sasvim dosledan; time su određene i mogućnosti dejstva oba tipa u praksi.

Da li je mali, partizanski rat svemoćan, nepobediv? Ili i on ima svoje granice?

Relacije širokih mogućnosti kao i osetljivih granica partizanskog rata, činjenice njegovih uspeha kao i neuspeha treba svakako uvažavati u okviru jednog dijalektičkog načina razmatranja. Rasvetljavanje ovih pitanja dovodi do načelnog zahteva da mali rat ne treba *nikad izolovano* razmatrati.

To, pre svega, znači da se partizanski rat može pravilno shvatiti i savladati samo ako se ima u vidu civilni sektor. Pretpostavka za svako bavljenje pitanjima malog rata je brižljivo otkrivanje svih snaga, ustanova i funkcija upravo civilnog sektora. Savremena partizanska borba je pretežno »civilna« a manje »vojna«. To u praksi znači da su za to područje pre nadležne policijske snage nego regularne armije.³

Kao drugo, fenomen malog rata mora se svaki put posmatrati u odnosu na veliki rat. Drugačije rečeno: značaj i mogućnosti delovanja partizanskog rata valja procenjivati oštroumno i realistički, na osnovu sveukupnih političko-vojnih odnosa i u vezi s ovim impulsima, koncentracijama snaga i kombinacijama koje su svojstvene i velikom ratu.

³ »Ukoliko se unapred ne pristupi — prema jugoslovenskom uzoru — organizovanju, a ujedno i legalizovanju, tzv. teritorijalnog i odbrambenog rata po dubini, uz uključivanje *celokupnog* civilnog stanovništva već u miru« — prim, autora Halvega.

Konačno bi se uzeli u obzir tok politike dotičnih sila, njihove bitne pokretačke snage, kao i njihovi interesi, ako se žele približno tačno da procene izgledi na uspeh malog rata, s obzirom na uzroke i dejstva. U vođenju partizanskog rata nikad se ne sme zanemariti uloga tzv. »spoljnog manevra« (po rečima generala Bofra), koja mu predstavlja oslonac i pruža podršku.

Mali rat se u stvarnosti kreće u okviru tih okolnosti. Razlog što je on doveo do punog uspeha, kao napr. u Indoneziji, Alžiru, Indokini ili na Kubi — jeste u tome što su partizani umeli da pridobiju za sebe narodne mase, što su više ili manje ovladali civilnim prostorom te se tako borili iz zona dubine kojima protivnik nije mogao da ovlada. Drugo, razlog je i u tome što je politika velikih sila pogodovala njihovoj borbi, tj. interesi određenih sila bili su istosmerni s ciljevima partizanske borbe, a ova ili ona sila se čak i odlučivala da, iz razloga politike opšte bezbednosti i proširivanja, ili ideološke solidarnosti, posluži kao »sila oslonca i podrške«.

Najzad, koliki će se uticaj na vođenje i ishod partizanske borbe davati geografskim uslovima, svakako zavisi od raznih okolnosti. U Švajcarskoj, maloj i gusto naseljenoj zemlji, nedavno je razrađeno uputstvo za mali rat, koje bi moglo da služi za primer celoj zapadnoj Evropi (ako se na odgovarajući način prilagodi različitim uslovima). Sudeći prema prirodi i istorijskoj tradiciji švajcarskog naroda, ne bi smela da postoji nikakva sumnja da će se u krajnjoj nuždi voditi mali rat, kao totalni narodni rat sa svom žestinom i do poslednje konsekvence. Međutim, pri tom ne treba zanemariti neutralni status Švajcarske. Njegovi vojni aspekti moraju se svakako uzeti u obzir kako je to nedavno u kompletnom izlaganju istakao H. R. Kurc.

U partizanskom ratu određenu ulogu imaju, u svakom slučaju, osobenosti jednog naroda, njegove posebne istorijske tradicije, njegova sposobnost i sklonost za vođenje malog rata, njegov osnovni stav prema politici: da li preteže tip »podanika« ili »bundžije« (borca otpora). »Podanik« može da vodi partizanski rat — dobro ili loše — ako mu se »odozgo naredi«. Ali on pri tom ne bi ispoljavao inicijativu niti bi se stvarno uživao u taj oblik rata i to u meri u kojoj su mu *samostalna, kritička* politička moć rasuđivanja i delanja strani, u meri u kojoj se pokaže nesposobnim da npr. u tekućim masovnim medijima razlikuje razloge i tendencije. »Bundžija« pak, sušta suprotnost od »podanika«, tek će se u partizanskoj borbi dobro razmahati (kao nastavak samostalnog držanja u opštem političkom prostoru) i ispoljiti krajnje požrtvovanje za opštu stvar u smislu Kantovog kategoričnog imperativa.

Ako se, konačno, želi da razmotri, u svetlosti svih tih uslovljenosti, rat u Južnom Vijetnamu, unapred se može prosuditi da su navedene uslovljenosti i tu zadržale svoju načelnu važnost. Južnovijetnamski i severovijetnamski revolucionari, koje su u njihovoj borbi potpomagale tako moćne »sile oslonca i podrške« kao što su Kina i Sovjetski Savez, vodili su rat sa punim fanatizmom, nadahnuti socijalnim i ideološkim pokretačkim snagama, a iz dubine civilnog prostora kojim su više ili manje vladali sve do Sajгона. Oni su održavali prislan kontakt sa masama stanovništva koje je u osnovi stajalo na njihovoj strani, dok Amerikanci kao apsolutni tuđinci, stranci, nisu uspevali da ostvare isti intimni (prisni) pristup civilnom sektoru.

Oni su u Južnom Vijetnamu vodili rat u obliku protiv-gerile, ali i konvencionalnog ograničenog rata. Tesna povezanost revolucionarnih boraca sa civilnim sektorom samo je u ograničenoj meri dopuštala američkim trupama da ih otkrivaju i potpuno unište.

Vijetnamski revolucionari su vodili rat više »politički« dok su se Amerikanci više orijentisali na »vojničko« vođenje, tj. oni su rešenje videli u snazi savremenog oružja, preforsiranju ratne tehnike, veštini logistike, kao i u nekoj vrsti knjigovodstvenog obračunavanja »prihoda« i »izdataka« u ratnim zbivanjima, iako je poznato da ova sredstva — upravo u savremenom malom ratu — na kraju imaju ograničeni radijus dejstva, ma koliko, pojedinačno uzev, bila efikasna. Da li materijalna sredstva mogu sama da pobeđuju, bez morala i bez etike?

Partizanski rat u Vijetnamu je u svakom slučaju dokazao svoju veliku snagu. Tu činjenicu valjalo bi uopšte, u okviru praktičnih mera kao i teorijskih razmišljanja, dobro upamtiti.

Teško je, u ovako kratkom obimu, potpuno rasvetliti mnogostruke probleme i aspekte savremenog partizanskog rata. Ipak se jedno pitanje ne sme zanemariti. Da li je rat uopšte — a time i mali rat — u svakom slučaju dato sredstvo za rešavanje međunarodnih i društvenih problema u naše doba? S obzirom na totalno razarajuću energiju jednog velikog nuklearnog rata, sumnje u to se, vlastitom zakonitošću, sve više povećavaju. Možda će u međuvremenu doći trenutak kad će i razorna snaga modernih borbenih sredstava sprečiti vođenje čak i malog rata.

M. H.

CIVILNA ODBRANA U POLJSKOJ

U čl. 1 poljskog »Zakona o opštoj obavezi odbrane Narodne Republike Poljske«, donetom 21. novembra 1967. godine, stoji da je »odbrana otadžbine i socijalističkih tekovina poljskog naroda stvar i obaveza svih građana Narodne Republike Poljske«. Ovakva formulacija obaveze i dužnosti svakog poljskog građanina u pogledu odbrane svoje zemlje, ističu autori ovih članaka¹, preciznija je i sveobuhvatnija od formulacije u čl. 78 ranijeg zakona iz 1952. godine, iz koje se moglo shvatiti da je odbrana domovine od spoljne opasnosti samo najsvetija dužnost svakog poljskog građanina. Međutim, zakonom iz 1967. utvrđuje se zakonska obaveza svakog građanina da »brani domovinu i socijalističke tekovine poljskog naroda«, što uključuje odbranu socijalističkog sistema ne samo od spoljnih već i od unutrašnjih neprijatelja, kao i zaštitu i pružanje pomoći stanovništvu u slučajevima nekih elementarnih katastrofa.

Opšta zakonska obaveza da se još u miru sprovede pripreme za odbranu zemlje sadržana je u čl. 2 pomenutog zakona, u kome stoji da je »jačanje odbrambene moći Narodne Republike Poljske, kao i pripremanje stanovništva i potencijala zemlje za sve slučajeve pretnji po njenu bezbednost, obaveza svih organa državne vlasti, državne uprave, svih državnih institucija i ustanova, svih privrednih i društveno-političkih organizacija, kao i svakog pojedinog građanina.«

U okviru opšte obaveze odbrane zemlje, svaki poljski građanin je, zavisno od godina života i zdravstvenih sposobnosti, obavezan da:

a) vojnu službu (vojnu obavezu) obavlja kroz pet zakonom predviđenih oblika (načina) — kao obveznik predvojničke obuke, služenjem vojnog roka, kao vojnik u rezervi, vojnom službom na oglas neposredne opasnosti po bezbednost zemlje i vojnom službom na oglas mobilizacije i u toku rata. Poljski građani podležu opštoj vojnoj obavezi od svoje 18. do 50. godine života (oficiri do 60) — muškarci, i od 18. do 40 (oficiri do 50) godine života — žene, koje imaju određene kvalifikacije za ovu službu;

¹ — *Die Zivilverteidigung in Polen*, von Siegfried Lammich, *Wehrkunde*, SR Nemačka, br. 1/1972;

— *Die Paramilitärischen Organisationen der Warschauer-Pakt-Staaten*, von Dr. Michael Cszimas, Bern, *Österreichische Militärische Zeitschrift*, Austrija, januar—februar 1972;

— *Militias in the Missile Age*, by Walter C. Clemens, *Military Review*, SAD, avgust 1972.

b) na oglas neposredne opasnosti po bezbednost zemlje, ili vojne mobilizacije i u toku rata, svaki građanin je obavezan da služi u određenim upravnim ili privrednim organizacijama, ili u određenim jedinicama civilne odbrane, koje su od posebnog značaja za odbranu zemlje i za javni poredak. Sve građane koji rade u upravnim i privrednim organizacijama još u toku mira, na određene ratne dužnosti u njima određuju mesne vojne komande i štabovi. Da bi se građani, raspoređeni na ove ratne dužnosti, što bolje za njih osposobili, oni se još u doba mira, u slobodno vreme, podvrgavaju obaveznoj vojnoj obuci i vežbama na tim dužnostima, i to u trajanju od 15 dana godišnje;

c) obavlja, lično i besplatno, razne fizičke i stručne poslove za račun (u korist) oružanih snaga, ili u okviru priprema pojedinih oblasti za odbranu. Ovi fizički i stručni poslovi odnose se, uglavnom, na pripremu upravnih, privrednih i drugih organizacija za rad, život i odbranu u toku rata. Na ovo pripremanje pomenutih organizacija, u sklopu civilne odbrane, građani su obavezni od svoje 16. do 60. godine života, i to u trajanju od 60 časova godišnje;

d) služi u formacijama civilne odbrane, i

e) uzme učešća u svim drugim akcijama opšte civilne odbrane.

Opšta civilna odbrana. Osnovni cilj i zadatak opšte civilne odbrane, kako to predviđa pomenuti zakon iz 1967. godine, sastoji se u tome da se još u doba mira pripremi nacionalni potencijal, posebno privredna preduzeća, za slučaj rata i odbrane zemlje, da se svi poljski građani blagovremeno pripreme za organizovano učešće u odbrani zemlje i da se stvore uslovi za zaštitu života i zdravlja stanovništva od sredstava masovnog uništavanja. Ovo poslednje se ostvaruje izgradnjom raznih zaštitnih skloništa, opremanjem stanovnika ličnim zaštitnim priborom i odgovarajućom obukom celokupnog stanovništva. Na ovaj način se ostvaruje jedan od zadataka civilne odbrane da se u slučaju rata što je moguće više izbegnu velike ratne katastrofe.

Ovaj poslednji cilj (i zadatak) opšte civilne odbrane ne bi trebalo ostvarivati angažovanjem novčanih sredstava iz centralne državne uprave, već korišćenjem skloništa pojedinih stambenih zgrada, privrednih preduzeća, društveno-političkih i mesnih organizacija, kao i skloništa izrađenih besplatnim radnim akcijama najširih slojeva stanovništva. Pri tome treba voditi računa da se ni u čemu ne smanji proizvodni proces privrednih preduzeća.

Angažovanje stanovništva radi postizanja pomenutih ciljeva i izvršavanja zadataka opštenarodne odbrane može se, prema odredbama zakona iz 1967. godine, ostvarivati na dva načina:

a) u okviru formacija civilne odbrane, i

b) u okviru priprema stanovništva za opštu civilnu odbranu (pripremanje omladine za odbranu zemlje, masovno obučavanje stanovništva za civilnu odbranu, opremanje stanovništva priborom za ličnu zaštitu, i dr.).

Planiranje i sprovođenje mera opšte civilne odbrane vrši Inspektorat za opštu civilnu odbranu, koji se nalazi u sastavu Ministarstva odbrane, kao i odgovarajuće ustanove u mesnim organima vlasti, u društvenim i privrednim organizacijama.

U okvir nadležnosti Inspektorata za opštu civilnu odbranu spada opšte rukovođenje i nadzor nad formacijama civilne odbrane, kao i planiranje i koordiniranje svih mera koje obuhvata priprema za opštu civilnu odbranu. U teritorijalnom pogledu, ovaj Inspektorat deluje preko određenih ustanova u podređenim vojnim komandama na nivou vojvodstava i okruga, odnosno preko organa vlasti na istom nivou.

Za realizovanje zadataka opšte civilne odbrane u pojedinim privrednim preduzećima, u organima vlasti, u vladinim institucijama i ustanovama, kao i u ostalim organizacijama, za osnivanje, obuku i opremanje jedinica civilne zaštite u njima, kao i za obuku ostalog dela stanovništva, zadužena su odgovarajuća ministarstva, centralne uprave i njima potčinjeni organi. Za organizovanje i rukovođenje teritorijalnom civilnom odbranom u domenu pojedinih vladinih jedinica (ustanova) odgovorni su predsednici odgovarajućih nacionalnih saveta. Predsednici ispunjavaju ove zadatke uz pomoć vladinog aparata, koji je potčinjen nacionalnim savetima, kao i uz pomoć odgovarajućih mesnih vojnih komandi.

Pomenuti zakon iz 1967. obavezuje, isto tako, i sve društvene organizacije da sprovedu zadatke iz oblasti civilne odbrane, i to bez obzira da li je takva delatnost predviđena njihovim statutima ili ne. Posebnu ulogu u sprovođenju priprema za opštu civilnu odbranu imaju, međutim, one društvene organizacije čiji statuti već predviđaju takvu delatnost. U takve organizacije u Poljskoj danas spadaju: Liga za odbranu zemlje, poljski Crveni krst, Savez dobrovoljnih vatrogasaca, Dobrovoljna rezerva građanske milicije, Savez poljskih pionira, Aero-klub Narodne Republike Poljske i Savez poljskih radio-amatera. Ove organizacije izvršavaju zadatke iz domena priprema za opštu civilnu odbranu, od kojih valja pomenuti: obučavanje jedinica civilne odbrane i obučavanje jednog dela stanovništva za posebne zadatke civilne odbrane. Na taj način ove organizacije svake godine obučavaju, na dobrovoljnoj osnovi, mnogobrojne grupe omladine i ostalih stanovnika za posebne zadatke civilne odbrane.

U sprovođenju ovih zadataka, pomenute organizacije dobijaju obilnu pomoć i podršku od vladinih institucija i vojnih ustanova, a koja se najviše ogleda u snabdevanju potrebnim uređajima i opremom, kao i u organizovanju i izvođenju vežbi, obuke i drugih delatnosti. Tesna saradnja ovih organizacija sa jedinicama poljskih oružanih snaga ogleda se i u tome što se pojedini aktivni oficiri i podoficiri poljskih oružanih snaga određuju za nastavnike i organizatore za pojedine specifične obuke (radio, letačku, padobransku, izviđačku i drugu obuku).

U domen delatnosti nekih drugih društvenih organizacija, u okviru priprema za opštu odbranu zemlje, spada i obezbeđivanje potrebnog broja dobrovoljaca za službu u poljskim oružanim snagama i u jedinicama civilne odbrane. Među ovim organizacijama treba pomenuti Savez seoske omladine i Savez socijalističke omladine, koji u toku raznih radnih akcija obezbeđuju, među omladinskim radnim brigadama, kandidate za službu u oružanim snagama. Isto tako, treba pomenuti i Savez poljskih studenata i Savez boraca za slobodu i demokratiju, koji među svojim članovima deluju na sličan način.

Služba u formacijama civilne odbrane. Formacije civilne odbrane sastoje se, prema članu 118 zakona iz 1967, od teritorijalnih jedinica (na nivou grada, varoši, opštine i sela) i pogonskih jedinica (u pojedinim priv-

rednim preduzećima, upravnim ustanovama i institucijama). Za izvršavanje posebnih zadataka mogu se formirati i specijalne jedinice civilne odbrane.

Jedinice civilne odbrane imaju u doba mira prvenstveni zadatak da svoja preduzeća, ustanove, institucije, stambene zgrade i okolne objekte, pripremaju za odbranu, da održavaju postojeća i podižu nova skloništa, da održavaju i dopunjavaju raznu zaštitnu opremu i opremu za spasavanje, da se pripremaju i obučavaju u organizovanom učešću stanovnika u odbrani zemlje od neprijateljskog napada. Osim pomenutih zadataka, zakon predviđa da se jedinice civilne odbrane mogu upotrebiti i za odbranu od elementarnih katastrofa.

Za službu u jedinicama civilne odbrane mogu se angažovati sledeća lica:

a) muškarci — vojni obveznici i žene (koje nisu vojni obveznici) do 24. godine starosti, koji su određeni za školovanje i obuku u jedinicama civilne odbrane;

b) muškarci oslobođeni vojne obaveze, vojnici u rezervi i žene vojni obveznici, koji su određeni za službu u jedinicama civilne odbrane. Pomenuta lica za službu u ovim jedinicama određuju nadležne vojne komande na zahtev rukovodilaca odgovarajućih privrednih preduzeća, upravnih ustanova, institucija i drugih organizacija.

Služba u jedinicama civilne odbrane može da bude organizovana na dva načina:

1) Prisustvovanjem, odnosno izvođenjem vojne obuke; teorijski deo obuke izvodi se u slobodnom vremenu, a praktični — za vreme tridesetodnevne vojne obuke u posebnim centrima, kao i za vreme drugih praktičnih vežbi;

2) Učestvovanjem svake godine na praktičnim vežbama civilne odbrane u trajanju do 15 dana, i to u slobodnom vremenu, ili izvođenjem fizičkih radova na objektima civilne odbrane koje jedinica kojoj pripada to lice treba da obavi u sklopu opšte odbrane zemlje.

Organizacijska struktura svake pojedine jedinice civilne odbrane, ističu autori, zavisi od veličine privrednog preduzeća, odnosno upravne ustanove i institucije pri kojoj se formira. Prema smernicama postavljenim prilikom donošenja zakona iz 1967. trebalo je da se do 1970. godine formira po jedna teritorijalna jedinica civilne odbrane srednje veličine (200—250 ljudi) na svakih 5000 stanovnika u gradskim sredinama i na svakih 3000—5000 stanovnika u seoskim sredinama.

U okviru svake jedinice civilne odbrane formiraju se posebne službe, i to: izviđačka i obaveštajna, služba za dekontaminaciju i dezinfekciju, služba veze i uzbunjivanja, zaštitna i redarska služba, služba za izgradnju i održavanje skloništa, vatrogasna služba, služba pružanja prve pomoći i dr. Odgovornost za organizovanje, opremanje i obučavanje pogonskih jedinica civilne odbrane snose organi pojedinih resora. Organizovanje, opremanje i obučavanje pojedinih službi u teritorijalnim jedinicama civilne odbrane povereno je nekoj od ranije pomenutih organizacija, koje u svojim statutima imaju predviđeno pripremanje stanovništva za civilnu odbranu. Tako, na primer, Ligi za odbranu zemlje povereno je organizovanje i izvođenje obuke iz izviđanja, obaveštavanja, službe veze, tehničke službe pomoći, dekontaminacije i dezinfekcije; poljskom Crve-

nom krstu poverena je obuka iz medicinske i sanitetske službe, kao i iz službe za civilno zbrinjavanje; Savezu dobrovoljnih vatrogasaca povereno je organizovanje i izvođenje obuke za gašenje požara, a Dobrovoljnoj rezervi građanske milicije obuka iz zaštitne i redarske službe.

Opšte rukovođenje i nadzor nad organizovanjem, obučavanjem i koordiniranjem poslova jedinica civilne odbrane ima Inspektorat za opštu civilnu odbranu, a on svoju delatnost, u teritorijalnom pogledu, sprovodi preko mesnih vojnih komandi.

Potrebna oprema za rad i delatnost teritorijalnih i pogonskih jedinica civilne odbrane sastoji se, uglavnom, iz različitih uređaja, alata, skloništa, mašina i drugog materijala; sve se to nalazi na čuvanju, održavanju i upotrebi u privrednim, društvenim i ostalim organizacijama pri kojima su ove jedinice i formirane. Potrebna oprema se nabavlja, većim delom, iz sredstava samih tih organizacija, a samo manji deo opreme iz centralnih sredstava.

Pripremanje omladine za odbranu zemlje. Zakon iz 1967. godine, kao i propisi koje je na osnovu njega doneo poljski ministar odbrane 1970. godine, obavezuju žensku i mušku omladinu na fakultetima, višim, srednjim i osnovnim školama (7. i 8. razred), kao i u svim stručnim školama, da učestvuju u pripremama za odbranu zemlje.

Osnovni cilj i zadatak ovog pripremanja omladine jeste da se ona što bolje pripremi za kasniju službu u oružanim snagama i u jedinicama civilne odbrane. Programe pripremanja omladine za odbranu zemlje sastavlja Ministarstvo za prosvetu u zajednici sa Ministarstvom odbrane. Program predviđa različite teme i predmete, od kojih autori pominju: teme o svetlim tradicijama poljske armije, o osnovnim problemima oružanih snaga i ratovanja u savremenim uslovima, iz obuke u poznavanju, rukovanju i gađanju streljačkim naoružanjem, teme iz strojeve obuke, topografije, pravila službe, zaštite od sredstava masovnog uništavanja i dr. Osim redovne teoretske i praktične nastave u toku školske godine, obuka iz opšte civilne odbrane za omladinu može se izvoditi i u toku letnjeg raspusta u posebnim centrima za predvojničku obuku, a školska omladina se, prema potrebi i na zahtev Inspektorata za opštu civilnu odbranu, može u toku letnjeg raspusta koristiti i za radne akcije na izgradnji objekata neophodnih pojedinim jedinicama civilne odbrane.

Poljska omladina koja ne posećuje nikakve škole, kako to propisi dalje regulišu, obavezna je takođe da učestvuje u pripremanju za opštu civilnu odbranu. Sva takva omladina (muška i ženska), u razdoblju od 18. do 23. godine života, dužna je da prisustvuje i završi obuku iz opšte civilne odbrane. Obučavanje ove omladine izvode organizacije čijim se statutima predviđaju odredbe o njenom pripremanju za opštu civilnu odbranu. Ta obuka se izvodi u slobodnom vremenu tokom čitave godine (za ovo je predviđeno 400 časova obuke), ili u posebnim centrima u trajanju od 15 dana.

Nadzor nad čitavom pripremom poljske omladine za odbranu zemlje spada u nadležnost Ministarstva odbrane, a ono preko svojih određenih organa ima uvid nad njenim sprovođenjem.

Obučavanje stanovništva u civilnoj odbrani. Osim poljske omladine, obučavanju u opštoj civilnoj odbrani dužni su da prisustvuju i svi ostali, zdravstveno sposobni, poljski građani. Građani uvršćeni u razne terito-

rijalne i pogonske jedinice civilne odbrane obučavaju se u samim tim jedinicama. Obuku u tim jedinicama obavljaju komandiri ili posebni instruktori iz tih jedinica, koji su, očigledno, osposobljeni za taj posao, ili vojni instruktori koje dodeljuju mesne vojne komande. Obučavanje svih ostalih građana (domaćica, seoskih stanovnika i svih onih koji nisu uvršćeni u jedinice civilne odbrane) organizuje i izvodi Liga za odbranu zemlje.

Program obučavanja poljskih građana predviđa 20 časova godišnje obuke, u toku kojih se oni upoznaju sa držanjem stanovnika za vreme rata, kako se gase požari u zgradama, načinom održavanja i korišćenja skloništa, načinom čuvanja i držanja životnih namirnica i vode, pružanja prve pomoći i dr. Posle donošenja zakona iz 1967. godine, kroz ovakvu obuku je godišnje prolazilo oko 800.000 poljskih građana, tako da se računa da je do kraja 1972. godine ovu obuku savladalo preko 4 miliona poljskih građana.

Ostale obaveze stanovnika. Odredbe zakona iz 1967. predviđaju da se poljski građani, kada je reč o opštoj civilnoj odbrani, mogu obavezivati i za druge stvari, osim onog što je u članku izneto. Tako se, na primer, građani mogu obavezati da o svom trošku nabavljaju potrebne uređaje i opremu za individualna skloništa u svojim kućama; isto tako, prilikom gradnje individualnih kuća vlasnici se mogu obavezati na izgradnju individualnih skloništa, posebnih rezervoara za vodu, skloništa za čuvanje i zaštitu životnih namirnica, kao i na neke druge mere za zaštitu zdravlja i života u slučaju rata. Sve ove dopunske obaveze, u skladu sa već done- tim propisima i zakonima, treba da predvide lokalni organi vlasti.

M. Đ.